
*Місце та роль
народного мистецтва
у культурному просторі
XXI століття: осередки,
майстри, художні ідеї*

УДК 7.012.23

Ганна МАКОГІН

**НАРОДНЕ МИСТЕЦТВО
У ДИЗАЙНІ ОДЯГУ ПОЧ. XXI ст.:
ПРИЙОМИ І ОСОБЛИВОСТІ
СТИЛІЗАЦІЇ**

Викладені результати досліджень базуються на аналізі засобів художньої виразності моделей одягу, створених українськими дизайнерами. Визначаються культурні фактори впливу на дизайн репрезентативного костюма з елементами традицій, аналізуються дії функцій костюма на методи і принципи стилізації. Актуальні прийоми стилізації костюма проаналізовані з урахуванням сучасних тенденцій: відсутності загальноприйнятих єдиних норм в одязі, стирання відмінностей між одягом різного призначення, еклектикою в стилістиці костюма XXI ст.

Ключові слова: стилізація, народне вбрання, крій, конструкція, декорування, орнаменти.

© Г. МАКОГІН, 2018

На початку XXI століття зацікавленість українським традиційним одягом зростає не тільки серед науковців. Інтерес до нього виявляється у сфері дизайну одягу, в широкому використанні народного вбрання та костюмів з елементами традицій у різних видах сценічного мистецтва, під час проведення різноманітних свят, фестивалів тощо.

Принципи застосування традицій народного вбрання в дизайні костюма відповідають певним естетичним ідеалам часу, мають властивість еволюціонувати. Естетичний компонент сучасного дизайну одягу — поле різноманітних і не завжди продуктивних дискусій. У радянський період розроблялися рекомендації та методики естетичної оцінки окремих видів дизайн-продукції Всесоюзним науково-дослідним інститутом технічної естетики (ВНДІТЕ). У сучасних умовах, коли відсутні загальноприйняті норми в одязі, не обов'язково дотримуватись законів «гарного смаку» і правил поєднання різноманітних деталей, кольорів і матеріалів, коли стираються відмінності між одягом різного призначення, змінилися також і принципи композиції одягу.

Дизайнерське намагання досягти оригінальності, упізнаваності, інноваційності, критерії яких часто суб'єктивні або розмиті, а також бажана економічна ефективність, призводять до цілеспрямованого використання як художніх, так і нехудожніх прийомів. Наприклад, неприпустимий для високого мистецтва кітч, застосований у костюмному дизайні, може надати сильний емоційний вплив і прикути увагу споживача. При цьому ступінь відхилення від естетичних норм дизайнер, як правило, знаходить інтуїтивно, іноді навіть не переймаючись з приводу обраних ходів. Прагматичність дизайнерського мислення породжує цілий ряд морально-етичних проблем — маніпуляції, моделювання сценаріїв поведінки споживачів, експлуатації незнання споживача естетичних цінностей для досягнення комерційних цілей.

Одна із функцій одягу — здійснення невербальної комунікації, може формувати художні смаки споживачів через об'єкти дизайнерської діяльності.

Це зумовило мету дослідження: провести аналіз образно-пластичних рішень і композиційно-колеристичних інновацій костюмів, створених українськими дизайнерами, визначити нові прийоми стилізації і особливості творчого методу в контексті сучасних тенденцій в дизайні костюма для подальшого застосування у фаховій освіті та практичній роботі.

Дослідження проблем інтеграції народного мистецтва у дизайні одягу мають широкий спектр напрямків. Питання творчого засвоєння традицій в професійному моделюванні костюма знайшли відображення у працях Катерини Матейко і Савини Сидорович [11; 13], Тамари Ніколаєвої [12], Галини Стельмащук [14], Тамари Козлової [4; 5], Марії Костельної [7], Мирослава Мельника [8], Зеновії Тканко [15], Ольги Тканко [16] та ін. Чупріна Н.В. [17] визначила художньо-технологічні принципи проектування колекції сучасного костюма на основі українського народного одягу. Гардабхадзе І.А. охарактеризувала проблеми художнього проектування одягу, запропонувала їхню класифікацію і принципи вибору методів дослідження проблем [1]. Наталія Король дослідила застосування традицій народного вбрання у промислового виробництві дитячого одягу [6].

На цікаву думку наштовхує нас висловлювання О. Тканко, дослідниці української моди, зокрема і фольклорної стилістики в дизайні костюма: «Естетика постмодернізму позначилася на використанні національних традицій у сучасній моді. З'явився метод «цитат», коли «цитатою» може бути крій, елемент декору, будь-яка деталь чи кольорова гама одягу, орнаментальний мотив» [16, с. 159]. За результатами наших попередніх досліджень, фольклорна стилістика у міському костюмі з'явилася як спосіб етнічної самоідентифікації [9, с. 96—109] і з самого початку проявляла себе як запозичення, репліки і наслідування рис святкового вбрання селян. Свідоме використання ознак того чи іншого стилю в проектуванні виробів, «перенесення найвиразніших з мистецької точки зору візуальних ознак культурного зразка на річ, яка проектується, найчастіше в її декор трактується як «стилізація» в дизайні одягу [89, с. 15].

Російський теоретик проектування костюма Тетяна Козлова, визначивши стилізацію в костюмі як «сукупність художніх прийомів, за допомогою яких створюються нові оригінальні твори», виділила серед них: 1) об'єднання, узагальнення рис першоджерела; 2) перебільшення характерних ознак, 3) деформацію або спотворення [4, с. 82, 84—86]. У нашій дисертації ми розширили перелік засобів стилізації [9, с. 125—157]. Зокрема, зміна пропорцій костюма і ритмічної організації орнаментів, посилення чи зменшення кольорових контрастів, подрібнення форми, «нашарування» нового образу тощо.

Думки теоретиків, які вважають, що необхідно знайти в народному одязі те, що співзвучно нашому часу — крій, форму, колір чи орнамент, та що «генетична пам'ять» вишукує в арсеналі культури ті явища, які «найбільш близькі сучасності» [12] розхитуються сьгоднішніми практиками, які знаходять нові підходи до стилізацій. Новаторське введення традицій українського вбрання в сучасний контекст здатне забезпечити високу «культурну рентабельність» цієї теми.

У ХХІ столітті з'явилися нові тенденції у дизайні костюма, зокрема можливості і активне застосування комп'ютерної вишивки сприяють естетизації костюмів, економічній доступності і навіть популяризації автентичних високохудожніх зразків народного мистецтва. Зумовлене це тим, що оператори машинної вишивки часто беруть за основу або й повністю копіюють зразки автентичного народного мистецтва.

Художній рівень дизайнерських проектів у багатьох випадках завдячує дослідженням українських вчених І. Гургули, К. Матейко, Т. Ніколаєвої, Г. Стельмащук, О. Косміної, О. Никорак, Т. Карі-Васильєвої, Р. Захарчук-Чугай. Наприклад, Івано-Франківська дизайнерка Любця Чернікова під впливом книги Тамари Ніколаєвої «Украинская народная одежда: Среднее Поднепровье» створила кілька колекцій одягу з керсетками. Перші моделі за кроєм точно відтворювали першоджерело, проте геометричний орнамент вказував на стилістику гуцульських тканих і вишитих орнаментів. Роботи реалізувалися здебільшого через інтернет-магазин і знайшли відгук не тільки у місцевих споживачів.

Магазини, сторінки у соціальних мережах, які надають можливість індивідуальних замовлень українських вишиванок, спеціалізовані сайти, які звертають увагу користувачів всесвітньої мережі на автентичні твори українського народного мистецтва, копії і стилізації — все це свідчить про рівень зацікавленості та сприяє популяризації.

Українська дизайнерка Віта Кін стала відомою завдяки своїй колекції вишитого одягу «VYSHYVANKA BY VITA KIN». Свої роботи дизайнерка реалізує через «Інстаграм». Характерною особливістю творчого почерку авторки є особлива, ергономічна база конструкції суконь і блуз, яка візуально нагадує наддніпрянську сорочку, проте має зручніший для

споживача покрій — одношовний рукав-реглан. Для забезпечення свободи руху нижню частину конструкції авторка розширила вставками. Такий принцип використовували у кроях керсеток і свиток. Наслідкуванням стилістики народного вбрання є також підкреслення з'єднувальних швів вишивкою. Сукні і блузи Віта Кін декорує машинною (з комп'ютерним програмуванням), рідше ручною вишивкою, заповнюючи тло кольорової тканини великорепортними орнаментами, мотиви яких запозичила з кралевицьких рушників: стилізовані квіткові мотиви, восьмикінцеві розетки, медальйони, півні, журавлі, «дерева життя», вазони з квітами.

Дослідження естетичних уподобань українців на матеріалах фольклору показало, що білий колір сорочок, оспіваний у піснях, означав чистоту, високу якість вибіленого полотна і власне кольорові вподобання [10].

Незважаючи на таку невідповідність традиційним смакам, сукні від Віти Кін популярні, що породило копіювання її авторської стилістики. В інтернет-оголошеннях можна зустріти пропозицію виготовлення сукні «у стилі Віти Кін». Важливою складовою успіху бренду, на нашу думку, є цілісність і художня виразність композиції суконь, яку забезпечують вивірені пропорції і врівноваженість колірною наповнення.

Відома мисткиня Олександра Теліженко теж має у своєму доробку схожі за кроєм сукні, які суттєво відрізняються композицією та образністю вишивок. Моделі одягу Теліженко вишиває мотивами своїх же рушників, використовуючи ручну та машинну тамбурну вишивку та гладь. У орнаментіці вишивок переважають рослинні мотиви укладені в узір за принципом вільного ритму. Авторські роботи Олександри Теліженко мають широкий спектр образів і технік декорування: вишиті тамбурним швом моделі верхнього одягу, сорочки, вишиті гладдю, тамбурним швом і декоровані технікою вирізування сорочки і сукні тощо. На особливу увагу заслуговують сорочки, декоровані аплікацією, яка нагадує симетричні сюжетні витинанки.

З 2006 року у стилізації народного вбрання активно застосовують автентичну давню вишивку, яка мала одягове чи інтер'єрне призначення. «Ввела в моду» цей принцип «цитування традицій» львівська модельєр Роксолана Богуцька. Поєднання в композиції одягу старої вишивки і сітки та мереживних

стрічок частково зумовлене тим, що сітка приховує дефекти вишивок та сіруватість старого полотна. Мереживні стрічки теж «запобігають взаємовпливу кольорів» старих вишивок та нової тканини. Крім того, мереживні смуги виконують функцію декоративних швів у композиції фольклорних моделей одягу, підтримуючи цим образність.

Оксана Караванська теж використовувала таку манеру «цитування» першоджерела. Проте найчастіше дизайнерка створює одяг, у якому поєднує точно відтворені вишиті сорочкові орнаменти з новітніми матеріалами (шифон, сітка, шовк тощо, які декоровані друкованим способом). Одним з улюблених прийомів Караванської є традиційне розташування декору на відмінній від автентичної конструкції одягу. В останніх колекціях в арсеналі декорування одягу з'явилися мотиви ілюстрацій українських художників з видавництва «А-Ба-Ба-Га-Ла-Ма-Га», нанесені способом друку.

Проект «Отаман» заснований у 2012 році Іваном Слободяником. Створенню одягу передували дослідження музейних та приватних колекцій, спілкування з науковцями. Вони пропонують модернізований одяг козацької старшини. Засобами стилізації є відтворення художнього образу костюма без збереження автентичного крою та часткової заміни колірних контрастів на світлотні. Лілія Братусь, дизайнер бренду, велику увагу приділяє знаковості декору: вивчає символіку узорів, дотримується традиційних правил оздоблення одягу та розповідає власникам «козацького вбрання» про значення символів орнаментики

Мініколекції «Птаха» та «Східне Поділля» розширюють палітру образів «Отамана», хоча творці застосовують схожі засоби художньої виразності: антропоморфний силует декорують вишивкою, підбраною до фону за принципом спорідненої колірної гармонії. Дизайнерська інтерпретація зумовлена наміром забезпечити фізичний і психологічний комфорт носія костюма. Такий одяг органічно вписує людину в той чи інший життєвий контекст для забезпечення продуктивної соціальної комунікації, успішної діяльності.

Дизайн-студія «Світло», заснована у 2011 році киянками Світланою Кубрак та Наталією Шевчук, починала з виготовлення аксесуарів та прикрас. Йдучи за сучасним українським тенденціям в молодіжному одязі, дизайнери «міксують» давні та нові ма-

теріали і крій. До лляних та оксамитових «бомберів» пришивають рукави, вишиті традиційними візорами, а джинсові сукні шують з вишитими об'ємною гладдю на тонкому полотні рукавами.

Схожі прийоми використовує EtnoChicStudio — ще одна київська дизайн-студія, що експериментує зі старою вишивкою та сучасним кроєм. У арсеналі засобів — переміщення площини вишивки, «вирізування» основних частин форми (спинки і пілочки сорочки) при збереженні деталей (коміра-стійки і вишитої смуги на грудях).

Новаторський прийом створення костюма з елементами традицій відмічено у моделях українського бренду «Foberini»: відтворення мотивів народної вишивки, застосовуючи техніку «рішельє». Традиційне розміщення декору, об'ємні рукави і застосування ручних швів «пухлики», «збиранка» на рукавах і горловині у сукнях і сорочках надають моделям фольклорного звучання.

Отже, поняття «стилізація» є похідним від стилю та означає творчу інтерпретацію його елементів. Вона спрямована на створення нового, звертаючись до культурних надбань минулого.

Спектр інтерпретацій за ступенем переробки першооснови дуже широкий, залежить від творчого мислення автора чи авторського колективу та загальних тенденцій в одязі. Як надмірне копіювання народного вбрання, так і значне узагальнення або трансформації архетипу є крайнощами, які можуть бути виправдані вимогами до костюма, що залежать від призначення.

На основі проведеного аналізу верифіковані певні принципи відтворення характерних ознак народного вбрання у стилізованому костюмі: узагальнення, гіперболізація елементів костюму чи декору, повтори орнаментів на деталях ансамблю одягу.

Для створення нового костюмного образу на основі традицій дизайнери і художники використовують певні прийоми:

- визначають характерні риси першоджерела; поєднують декілька визначених властивостей, а також посилюють чи послаблюють окремі особливості;
- змінюють силует костюма і пропорційні розчленування форми;
- змінюють техніки декорування вбрання;
- застосовують традиційне розміщення декору при іншому силуетному вирішенні;

- цитують традиційні орнаменти на новій формі без змін;

- збільшують орнаментальні мотиви та площу їх повторів на інших деталях костюму;

- змінюють пропорції частин орнаментів та кольорі співвідношення.

Стилізація полягає у наслідуванні ознак народного вбрання чи історичного костюма. Мета трансформації першооснови, відповідно і прийоми, визначаються функціями одягу: практичними, естетичними і соціальними.

Отже, дизайнери звертаються до традицій народного вбрання та історичного костюма у пошуках зручної і раціональної форми одягу.

Цитування першоджерела надає художньої виразності новоствореному костюму та його власнику.

Додаткова мета стилізації — комунікативна. Яскравіше вона проявляється у сценічному вбранні, проте характерна і для побутового: глядач, дивлячись на людину в костюмі, не залишається пасивним: «відгадування» походження нової форми залучає людей до процесу співтворчості творців образу (дизайнера і носія костюма), активізуючи їхню уяву.

Результати дослідження вже частково реалізовані у фаховій освіті та практичній роботі художника-модельєра. Подальші спостереження за роботою практиків допоможуть знайти нові вектори у методиці викладання профільних дисциплін для студентів-дизайнерів одягу.

1. Гардабхадзе І.А. Особливості наукового підходу до вирішення актуальних проблем дизайну одягу / І.А. Гардабхадзе // Вісник Харківської державної академії дизайну і мистецтв. Мистецтвознавство. Архитектура. — 2012. — № 15. — С. 7—10
2. Гардабхадзе І.А. Культурна спадщина України в наукових дослідженнях і художній творчості дизайнерів нового покоління / І.А. Гардабхадзе // Традиції та новації у вищій архітектурно-художній освіті: зб. наук. пр. — Харків : ХДАДМ, 2013. — № 2. — С. 221—227.
3. Ермилова В. Моделирование и художественное оформление одежды / В.В. Ермилова, Д.Ю. Ермилова. — Москва : Академия, 2001. — 180 с.
4. Козлова Т.В. Стиль в костюме XX века / Т.В. Козлова, Е.В. Ильчева. — Москва : Совъяз Вефо, 2003. — 150 с.
5. Козлова Т. Художественное проектирование костюма / Т.В. Козлова. — Москва : Лег. и пищ. пром-сть, 1982. — 224 с.
6. Король Н. Народні традиції у промисловому виробництві дитячого одягу в сучасній Україні: Мистецька вартість

- стилістичних інтерпретацій / Наталя Король // Вісник Львівського університету. Серія «мистецт-во». — 2015. — Вип. 16. — Ч. 1. — С. 234—240.
7. Костельна М.В. Творчість дизайнерів українських будинків моделей середини ХХ — початку ХХІ ст.: етнічний напрям : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. мистецтвознав. : спец. 17.00.07 «Дизайн» / Костельна Марія Валентинівна ; Мін-во культури України ; КНУКіМ. — Київ, 2016. — 19 с.
 8. Мельник М.Т. Мода в контексті художніх практик ХХ ст. : автореф. дис... канд. мистецтвознав. : 26.00.01 / М.Т. Мельник ; Київ. нац. ун-т культури і мистецт. — Київ, 2008. — 19 с.
 9. Макогін Г.В. Український традиційний одяг як феномен національної культури (за матеріалами вбрання західних областей України ХІХ — початку ХХІ століть) : дис. канд. мистецтвознавства: 26.00.01 / Макогін Ганна Василівна ; М-во освіти і науки України ; ДВНЗ «Прикарп. нац. ун-т ім. В. Стефаника». — Івано-Франківськ, 2014. — 196 с.
 10. Макогін Г.В. Уявлення українців про естетику вбрання (на матеріалах фольклору) / Ганна Макогін // Вісник Прикарпатського університету. Мистецтвознавство. — Івано-Франківськ, 2011. — Вип. 21—22. — С. 27—32.
 11. Матейко К.І. Використання в сучасному одязі елементів традиційного вбрання / К.І. Матейко, С.Й. Сидорович // Народна творчість та етнографія. — Київ, 1963. — № 2. — С. 14—20.
 12. Николаева Т.А. Народное моделирование женской одежды и применение его традиций в современной практике (на материалах Украины) / Т.А. Николаева // Советская этнография. — Москва, 1977. — № 3. — С. 72—90.
 13. Сидорович С.Й. Використання в сучасному одязі елементів традиційного вбрання / С.Й. Сидорович // Народна творчість та етнографія. — 1963. — № 2. — С. 14—20 : іл.
 14. Стельмащук Г.Г. Українське народне вбрання / Г.Г. Стельмащук. — Львів : Априорі, 2013. — 256 с.
 15. Тканко З. Моделювання костюма в Україні ХХ століття: навч. посіб. для студ. навч. закл. мистецтва і легкої пром-сті, художників, мистецтвознавців / З. Тканко, О. Коровицький. — Львів : Брати Сиротинські і К, 2000. — 96 с.
 16. Тканко О.Д. Мистецтво костюму в Україні кінця ХХ — початку ХХІ століття: тенденції, школи, національна специфіка : дис. на здоб. наук. ступ. канд. мистецтвознавства: 17.00.06 «Декоративне і прикладне мистецтво» / О.Д. Тканко. — Львів, 2009. — 207 с.
 17. Чупріна Н.В. Розробка художньо-технологічних принципів проектування колекції сучасного жіночого костюма на основі українського народного одягу : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. техн. наук: спец. 05.19.04 «Технологія швейних виробів» / Н.В. Чупріна. — Київ, 2001. — 23 с.
 18. Мельник М. Використання елементів традиційного українського костюма при створенні фешн-колекцій / Мельник М.Т. — Електронний ресурс. — Режим доступу : http://mtmfashion.blogspot.com/2012/08/blog-post_21.html.

Hanna Makohin

FOLK ART STYLIZATION IN THE CLOTHES DESIGN OF THE EARLY XXI CENTURY

The presented research results are based on artistic expressiveness instrumentality analysis of the clothes created by Ukrainian designers. The cultural factors influencing on the design of a representative costume with elements of traditions are defined; the effects of costume functions on the methods and principles of stylization are analyzed. Actual methods of costume styling are analysed in the light of modern trends: the absence of commonly accepted uniform standards in clothes, the erasing of differences between clothes of different function, eclectic in the style of the XXI century costume.

Keywords: stylization, folk costume, cut, design, decoration, ornaments.

Ганна Макогін

ПРИЕМЫ И ОСОБЕННОСТИ СТИЛИЗАЦИИ НАРОДНОГО ИСКУССТВА В ДИЗАЙНЕ ОДЕЖДЫ НАЧ. ХХІ ст.

Изложенные результаты исследований основываются на анализе средств художественной выразительности моделей одежды, созданных украинскими дизайнерами. Определяются культурные факторы влияния на дизайн репрезентативного костюма с элементами традиций, анализируются действия функций костюма на методы и принципы стилизации. Актуальные приемы стилизации костюма проанализированы с учетом современных тенденций: отсутствия общепринятых единых норм в одежде, стирание различий между одеждой различного назначения, эклектикой в стилистике костюма ХХІ века.

Ключевые слова: стилизация, народная одежда, крой, конструкция, декорирование, орнаменты.